

K I V O N A T

Főtisztelendő PAP GÁBOR dunántúli ref. Superintendens ur évi jelentéséből. *)

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

Felekezeti viszonyaink az év folyamában sem javultak, a római egyház uralkodó hatalmát minden lépten-nyomon érezteti velünk, s mert Krisztusnak egyháza vitézkedő egyház, hogy mi Krisztusnak valódi egyházához tartozunk, az abból is kitűnik, mert folytonosan küzdenünk kell törvény által biztosított jogainknak megvédelmezhetéseért, az ezeket letiporni törekvő Clerus által ellenünk intézett jogosulatlan, országos törvényekbe is beletűköző támadásoknak visszaverhetéseért. S mert Krisztus egyházának fegyverei nem testiek, az igazság paizsában öltözöttek — a lelki erőnek fegyverzetével szállunk szembe hatalmas elleneinkkel, kiknek erőt kölcsönöz a gazdagság, privilegizált állás, főrendi háznál képviseltetés, világ szerinti tekintély, s az ezekből eredő nagy befolyás, melynek még a legfelsőbb helyeken, sőt az igazságszolgáltatás terén is érvényesítésére nem hiányzik náluk sem az akarat, sem a képesség s mikor működésüket eredmény által koszoruzva látjuk, lehetetlen nem éreznünk azt, hogy mi még most is Regnum Marianumban élünk, az 1848: XX-ik t. cikkben proclamált vallási egyenjoguságtól igen messze állunk, a helyett hogy közelednénk — a mi hátrányunkra folytosan távozunk attól, — fájón érezzük, hogy *recrudescunt in Hungaria vulnera antiqua religionis Christianae helveticae et augsburgianae Confessionis addictae*, s ha a törvényhozás a szabadság szent lelke által ihletetten oly interconfessionalis törvényeket nem alkot, melyek minden kételyt kizárólag — minden félremagyarázást lehetetlenítőleg nem biztosítják a gyengébb jogait az erősebb félnek tulkapásai ellen, akkor azon törvényekben sem bizhatunk, melyek látszólag jogainkat biztosítják, sőt ki vagyunk téve még azon lehetőségnek is, hogy az „*absque tamen praeiudicio romano catholicae Religionis*“ záradékra hivatkozással — a mint ez az egyházi történelemből igazolhatólag már történt is — még existálhatásunk is kérdésessé tétetik. —

Az 1868: LIII-ik t. cz. 12-ik §-a törvény által szabályozza a vegyes házasságokból születendő gyermekeknek vallásos neveltetését, felekezet hovatartozandóságát. — De mert e törvénynek nem volt sanctiója, mert az ellene vétőkre, azt lábbal tapadóknak törvénytiszteletre tanítására büntetés nem szabott, a római papság mely csak akkor hajol meg az ország törvényei előtt, ha a római törvényekkel nincs ellentétben — nem létezőül tekintette a törvényt, reversalisokat követelt a vegyes házastóltól, keresztelte, anyakönyvezte s így de facto egyházába fölvette azon gyermekeket is, kiknek de lege a protestáns egyházhoz kellene tartozniok. Egymást érték a Clerusnak ezen törvényt tapadó eljárása következtében a Superintendenseknek a Vallás és közoktatási Miniszteriumhoz intézett a jogsérelem orvoslátát kérő fölratai, s elisme-

*) Felhívásra közöljük.

réssel kell itt kijelentennem, hogy a Cultus Minister ily ügyekben tett minden felterjesztésemet kellő figyelemben részesítette s a törvényt tapodott plebánust illetékes egyházi hatósága útján utasította a törvénynek tiszteletben tartására, a kereszteleőről fölvetett anyakönyvi bejegyzésnek az illetékes lelkészhez anyakönyvezhetése végett a palást díjjal együtt leendő áttételére. De csak is utasította, a törvényt sértő büntetéssel nem sulytatott, mert a törvényt hozók oly erősnek hitték a törvények iránti tiszteletet, főleg a papságban, melynek mint minden szépben, - jóban és nemesben, ugy a törvények iránti tiszteletben is jó példával kellene elől járnai a lelki vezéretők alatt álló nép előtt, hogy a büntetésnek kiszabását fölöslegesnek tartották. S ha bár viszás állapot is az, hogy a törvény sérthetlenségének csak a függelékét képező sanctióban van biztosítéka, bár törvényt — épen azért, mert törvény az s ily minőségben sanctióját önmagában hordja — soha és senkinek sem volna szabad büntetlenül megsértenie, de mert a szomorú tapasztalatok arról győztek meg bennünket, hogy a jogaink védletére alkotott törvények a különleges sanctio hiánya miatt a hatalmas Clérus által büntetlenül sérthetők, a törvényt alkotott nemzet fenéségének megalázásával lábbal tapodhatók, jónak látta egyházkerületünk föliratban kérését a Képviselőháznak arra, hogy a sértőkre büntetést szabad sanctio által biztosítsa az 1868: LIII. t. cikknek sérthetlenségét.

Kérelmünknek óhajtott eredménye lett. Az 1879: XL. t. cz. 53-ik §-a büntetést szabott azon lelkészekre, kik az egyházukhoz nem tartozókat életkoruk 18-ik évének betöltése előtt egyházuk kebelébe fölveszik. Azt hittük, hogy e törvénynek megalkotása bezárta százados sérelmeinknek hosszu sorát. Ismét csalódtunk. A római papság kezdetben megdöbbsent s a soproni esetben az ottani járásbiróság által hozott igazságos — az országos törvény sérthetlenségének biztosítására szóló ítélet után voltak esetek, hogy egyes plebánusok az egyházukhoz nem tartozó — de kereszteleés végett még is hozzájuk küldött gyermekek nem kereszteleték meg, hanem az illetékes lelkészi hivatalhoz utasították kereszteleés végett a szüléket. Nekem is volt ily esetem. De időközben a római egyház püspökei Budapesten tanácskozássra gyűltek össze s ha bár tanácskozással eredményét a titok leple fejezi a be nem avatottak előtt, igen valószínű — a későbbi fejlemények legalább ezt látszanak igazolni — hogy a törvénynek megerőtlenítése, az illetéktelen kereszteleéseknek és anyakönyvezéseknek jövőre is folytathatása, a törvény szerint oda nem tartozó lelkeknek is egyházuk kebelébe tereltetése végett ott hangoztatták először, hogy sem a kereszteleés, sem az anyakönyvezés nem fölvetel ez vagy amaz keresztyén felekezethez, mert az által csakis az egyetemes keresztyén egyházba vétetik föl az illető. E nézetnek a bíróságok által elfogadtatása esetén biztosítva voltak a fölöl, hogy folytathatják ellenünk a vegyes házasságokból született gyermekeknek egyházukba terelésével hódító hadjáratukat a nélkül, hogy az 1879: XL-ik t. cz. 53-ik §-ának büntető sulya alá eséstől kellene tartaniok.

S a királyi táblának azon tanácsa, mely a famozus soproni esetben ítélte, a járásbiróság ítéletének feloldását indokoló érveivel csakugyan ezeu clericalis álláspontra helyezkedett, s arra helyezkedésével üres hanggá — értéktelen semmivé tette nem csak az 1879: XL. t. cz. 53-ik, hanem az 1868: LIII-ik t. cz. 12-ik és 13-ik §-ait is.

Nem akarom kétségbe vonni, hogy a királyi táblai tanács tagjai a bírói függetlenség magaslatán állva, melléktekintetek hatásától teljesen szabadon, legjobbnak hitt meggyőződésök szerint hozták meg ítéletöket. De mert errare

humanum est s mint emberek ők is alávetvék a tévedés lehetőségének s csalahatalanságot a bírák sem követelnek magoknak, azt határozottan állítom, hogy igen nagy tévedésben voltak a feloldó ítélet meghozatala alkalmával, utat nyitottak a törvény tapodhatására, szabaddá tették a lélek vásárt, felhatalmazták szabadon minden tartalék nélkül működhetésre azokat, kik az Ur Jézus e szavainak „Békesség ti nektek!“ hangoztatása helyett a viszálynak sárkányfogait hintik a felekezetek közé, melyekből a gyűlöletnek, egyenetlenségnek, szakadatlanul tartó küzdelemnek fegyveres vitézei kelnek ki, kimondhatatlan hátrányára egy a szeretet lelke által élő keresztyénségnek, mint a polgárok versengése által nyugalmában megháborított államnak.

A királyi tábla tanácsának ítélete hogy téves, azt igazolja annak illogicitásága, mert azon érvek, melyeket indokolására felhoz, összetörök magát az ítéletet. Az mondatik ugyanis az indokolásban, hogy: „az anyakönyv nem csak vallásfelekezeti rendeltetés szempontjából vezetetik, hanem és főleg államilag átruházott hatáskörben a születés tényének is idejének igazolására stb.“ Elismeri e szerint, hogy az anyakönyv vallásfelekezeti rendeltetése szempontjából is vezetetik. Azt is el kell ismernie — már csak azért is, mert az ítélet szerint állam által átruházott hatáskörben történik a vezetés, hogy az anyakönyv államilag elismert közokmány, melyben egy vallásfelekezeti, mint állami rendeltetés szempontjából csak is igaz adatok irhatók be. — Az az anyakönyvvezető e szerint, ki az anyakönyvbe nem igaz adatot jegyez be, közokmányt hamisít. Ha hát áll a királyi táblának azon másik érvelése, hogy a gyermek — ha bár a római egyházban kereszteltetett és anyakönyveztetett, de lege még is protestáns, akkor a plebánus közokmányt hamisított, mert a catholica egyházban születettek és kereszteltettek közé beírt oly gyermekeket, ki a protestáns egyházban született s mint ilyenek ott is kellett volna egy kereszteltetnie, mint anyakönyveztetnie. — Ez esetben a plebánust nem fölmenteni, hanem mint közokmány hamisítót kellett volna elmarasztalnia. — Ha pedig az okmányhamisítás vádja alól föl akarja menteni, akkor el kell ismernie, hogy bejegyzett adatai vallásfelekezeti rendeltetés szempontjából is igazak, és így igaz a gyermeknek a római egyházhoz tartozandósága, mert azon anyakönyvbe csakis a római egyházban született gyermekek irhatók be, — s ez esetben a plebánus a gyermekeket 18-dik évének betöltése előtt fölvetete egyháza kebelébe, s így büntetendő, mint az 1879: XL-ik t. cz. 53-ik §-nak megsértője. Tertium non datur. Ha a királyi táblai tanács saját érveléséből folyó logikai következetességgel hozza meg ítéletét, akkor a soproni plebánust vagy mint közokmányt hamisítót, vagy mint egyházába illetéktelen fölvevés által törvényt sértőt — de okvetlenül el kellett volna marasztalnia. — A királyi táblai ítélet is nem ez vagy amaz ker. felekezetbe, hanem az egytetemes keresztyénségbe való fölvetelnek állítja a keresztséget. Ez az egytetemes keresztyénség azonban azóta, mióta felekezetekre különült — mint szervezetten s a felekezetektől külön állólag működő testület nem létezik. Oly organuma — mely által bárkit is fölvehetne kebelébe nincs. Előbb vagy az egyik, vagy a másik felekezetbe, de föl kell venni a tagot s e fölvetél által lesz az tagjává az egytetemes keresztyénségnek is. Jól tudja ezt a római papság, s ha még is magáévá teszi azon nézetet, hogy a keresztség nem felekezetbe, hanem az egytetemes keresztyénségbe való fölvetél, teszi ezt azért, mert csak is saját egyházát tartja keresztyénnek, a többi keresztyén felekezetet eretnekíti, hittől elszakadtaknak, eretnekeknek, szakadároknak tartja a többi keresztyén felekezet tagjait. Nyil-

tan hirdetik ezt a pápai encyclicák, a syllabusok, az urnapi tanítások urbi et orbi. S így az egyetemes keresztyénségbe való fölvétel a Clerusnak álláspontjáról tekintve egy jelentőségű a római egyházba való fölvétellel; s ha a királyi tábla tanácsa nem is — de a keresztelő plebánus igen jól tudja, hogy saját egyházába vette föl az illetéktelenül keresztelt és anyakönyvezett új szülöttet, elhódította azt tényleg azon egyháztól, hova de lege tartoznia kellene, s épen a más egyházban lett keresztelés és anyakönyvezés miatt az illetékes lelkész az új szülöttnek még létezéséről sem bírván — főleg nagy városokban — tudomással, annak vallásos oktatása fölött sem örködhetik, egyháza hitelveiben oktatása felől sem gondoskodhatik, a mint (és épen egyházkerületünkben) a Nagy-Atádi és Tatai esetek igazolják, a törvényt sértő plebánus nem csak kereszteli, nem csak anyakönyvezi, hanem a római egyház hitelveiben is oktatja, meg is áldoztatja s ha meghal — el is temeti, a felekezethez nem tartozókat, és ha az ily eseteket följelentjük, az érdeklettek azt válaszolják, hogy mind ez nem fölvétel, ők oktatják a hitben, áldoztatják s ha meghalnak, el is temetik a nálok jelentkezőket, de azért de lege tartozhatnak a protestáns egyházhoz, ha bár de facto lefoglalta, bekebelezte is őket az a római egyház, melynek ténykedése mellett futották meg egész életpályájukat. Valóban *difficile est satyram non scribere!*

Mi jogainkban vagyunk az ily törvényellenes eljárás által sértve s a törvényt hozott nemzet méltóságában van megalázva, mert széttépett törvényeinek rongyait dobja arczához, a törvénynek minden tartalék nélkül tapodhatására most már bírói ítélet által is feljogosított hatalmas Clerus. Ezen ítélet óta, a rajtunk lélekalhászás által elkövetett sérelmek döbentő mérvben szaporodnak. Érdekes volna az ily sérelmi eseteket összegyűjteni, már csak egyháztörténelmi tekintetből is, hogy illusztrálja azon szomorú helyzetet, melyben van még korunkban is hazánkban a jogaiban nem védett, a Clerus önkényének odadobott és sérelmeinek orvoslatát még az igazságszolgáltatás termeiben is hiába kereső magyar protestáns egyház. A hatalom, az erő, a befolyás a Clerusnál van s mert potentes potenter agunt, eljárásaiban nem ismeri a törvény korlátait, tetszése szerint ront keresztül azokon. Ők a sasok, kik hatalmuk érzetében fennszárnynak, mi vagyunk az üldözött columbák, kiket a censura még a Justitia teremében is vexál s kikre a clericalismus még a törvényt is széttépő karmaival akkor, ott és úgy csap le, a mikor — a hol és a mint neki tetszik, hogy védtelen martalékát széttéphesse.

Superintendentensi felhívásomra már érkeztek be a plebánusoknak rendszerezett törvényt sértő eljárásáról hivatalos adatok az imelyi, fűzes-gyarmathi, táczai, kálozi, kis-keszti, batthyáni, soponyai és tatai egyházakból. Ezek közül itt csak a tatai jelentés adatait sorolom fel. A tatai plebánus 1868-ik évben nyolcz, 1870-ik évben hat, 1871-ik évben tiz, 1872-ik évben öt, 1873-ik évben kilencz, 1874-ik évben hét, 1875-ik évben tiz, 1876-ik évben kilencz, 1880-ik évben négy s így az 1868: LIII-ik t. cz. alkotása óta összesen 68 helyét hitvalló gyermeket keresztelt és anyakönyvezett illetéktelenül, és saját beismerése szerint hitoktatásban is részletetett, áldoztatott is, el is temetett egyeseket a nélkül, hogy a törvény büntető szigorával súlytatott volna, sőt a tatai járásbíró-ság előtt eleve megjósolva annak akkor még ki sem mondott ítéletét védbeszédében fönnen hangoztatta, hogy ő püspökének utasítása szerint jár el, akkor lenne rendbontó ha nem annak engedelmeskednék s hiszi, hogy mint eddig diadalmasan jött ki az ily harcokból, úgy a jelen esetben is övé leendő

a diadal. S jóslata teljesedett, a járásbírótság fölmentette, s a panaszt emelt reformált lelkésztől még a szólhatás jogát is megtagadta, föllebbezését elvetette. De a tatai ügyben fellebbezett a királyi ügyész s bár azóta már hónapok folytak le, a királyi tábla még mindig késik az ítélet meghozatalával.

Elismeréssel kell itt kiemelnem a tatai reformált lelkészek azon érdemét, hogy szemben az egyházunk tagjait ragadozó plebániával, kitére önmagát az anyagi javakban károsodhatás lehetőségének, valódi pásztori hűséggel és éberséggel őrködik a krisztusi nyájának fenyegetett hívei fölött, s nem csak akarat, hanem apostoli buzgóság, erély és képesség is van benne arra, hogy egyházunknak fenyegetett érdekeit megvédelmezze.

A királyi tábla tanácsa által a soproni esetben hozott ítélet három millió protestánsban rendítette meg azon hitet, hogy számíthat törvény által biztosított különben is kevés s a vallási egyenjoguság követelményeit ki nem elégitő jogainak védelmére, s a hírlapokban folytatott éles, de a jogvédelem téről is leszorított protestantizmusnak méltó elkeseredése által teljesen igazolt csatározások után, f. évi mártius hó 12-ik napján a helvét és ágostai hívvalló evangélikusok közös tanácskozásra gyűltek össze Budapesten a reformált egyház tanácstermében, s együttesen intéztek feliratot úgy a m. kormányhoz, mint a Képviselőházhoz, melyben azt kéri, hogy a félre magyarázásra tért nyitó homály eloszlatására végett az 1879. XL. t. cz. 53-ik §-a szövegeztessék ujra, s az a lelkész, ki más keresztyén vallásfelekezethez tartozó egyént kereszettel meg, s az erről fölvetett jegyzéket az illetékes lelkészi hivatalnak ez által leendő anyakönyvezés végett azonnal és hivatalból meg nem küldi, ugyanazon büntetéssel sújtassék, a minő van kiszabva arra, ki más felekezetből életkora 18-ik évének betöltése előtt az 1868: LIII. t. cz. 12-ik §-a ellenére egyházába fölvesz.

Azóta a római egyház püspöki kara is tanácskozott s bár tanácskozásai nem nyilvánosak, még is a szárnyaló hírek szerint a kormányhoz intézett emlékirat lett annak eredménye, melyben azt kéri, hogy legyen iránytadó jövőre a kir. tábla ítélete, mi más szavakkal annyit tesz, hogy legyen szabad ezentul is ellenünk indított hadjáratuknak büntetés nélkül folytathatása.

Én bízom a törvényhozók és a kormány bölcsességében, igazságosságában, jogérzetében és hazaszeretetésében, bízom abban, hogy törvény által s az előre haladó kor kívánalmainak megfelelőleg rendelkeznek és szabályozzák a felekezetközi viszonyokat s nem engedik, hogy a felekezetek egymással szemben azon természeti állapotban legyenek, melyben az erőé a diadal s a gyengébb fél védtelenül dobatik oda az egyenlőtlen küzdelemben az erősebb félnek martalékául.

Nem hagyhatom itt említetlenül, hogy a tatai plebánus, ki a főlebb közzölt adatokból láthatólag épen nem excellál a haza törvényei iránti tiszteletben, a tatai helv. hitv. lelkészt mint törvénytörtőt, csendháborítót panaszolta be püspöke általi közvetítettségben azért, hogy reformált apa és róm. cath. anya közt az 1868: LIII-ik t. cz. szentesítése előtt kötött vegyes házasságokból 1869-ik évben született fiu gyermeket — ha bár az apa reversálist adott, még pedig a házassági szerződésben, s a fiu a róm. egyház hitelveiben neveltetett és már áldozott is, még is az anya halála után kivetetvén az az apa által a róm. kath. iskolából — fölvette a helv. hitv. iskolába, és ott hitoktatásban részesíti. — E följelentésből — melyet a püspöki kíséző levél támogat — világosan kiténik, hogy a Clerus az 1863-ik évi LIII-ik t. cz. előtt kö-

tött vegyes házasságokban a felektől kicsikart reversalisokat érvényesekül kívánja tekintetni, ha bár nem tudnak is idézni orsz. törvényt, mely azok érvényességét sanctionálta volna, s az 1868: LIII-ik t. cz. határozottan kijelenti, hogy azok ezental is érvénytelenek. Ez az ezental is megértethetné a vádemelőkkkel, hogy ezelőtt is érvénytelenek voltak azok. — Hivatkozik a följelentés az 1797: XXVI-ik t. czikknek az azt alkotók figyelmét tán ki is került azon distinctiójára, hogy míg ott, hol az apa római catholicus, határozottan jelenti, hogy „Proles illius religionem sequantur,“ addig, ha az apa protestáns, csak megengedi, hogy: „Proles masculae Patris religionem sequi possint“ . . . s ebből okoskodva azt következteti, hogy csak is követhetik, de nem kötelesek azt követni, és ha az apa térítvényt adás által lemondott a törvény által engedélyezett jogáról, akkor nem is követheti s ha az ily fiut a protestáns lelkész még is hitoktatásban részesíti, ez által törvény sértést követ el. — Tekintettel arra, hogy e följelentés a püspökök conferentiája után püspöki uton, püspöki támogatással terjesztetett fel a Cult. Miniszteriumhoz, igen valószínű, hogy ezen irányban is actióra határozta el magát a Clerus, s az eddigi előzmények után számít és tán nem is alaptalanul arra, hogy talál oly kir. táblai bírói tanácsot, mely — ha ily esetekben a helvét hitvalló lelkészt bevádolják — 1797: XXVI-ik t. cz. ily értelmezése mellett, a bevádoltat még el is ítéli. Én már azon is megütökztem, hogy e följelentést véleményezés végett minden észrevétel nélkül hozzám tette át a Cultus miniszterium a helyett, hogy a följelentő plebanust, ki önmaga beismeri, hogy a reformált apának figyermekét nem csak megkeresztelte és anyakönyvezte illetéktelenül, hanem a hitben is oktatta s meg is áldoztatta — mint törvényt sértőt utasította volna rendre, s az ország törvényeinek tiszteletben tartására. Én a tatai ref. lelkész eljárását helyeselve, annak törvényességét igazolva s azon kijelentéssel terjesztettem föl — illetőleg vissza az iratokat, hogy a tatai helv. hitv. lelkészi hivatal utasítva lett általam még pedig felelősség terhe alatt a fiúnak hitelveinkben oktatására, mint színte arra is, hogy azt iskolánkból kiragadtatni ne engedje. — Ez az ügy föl van véve a tárgysorozatba, s majd ha ott előjön, kérni fogom eljárásom felett az egyh. kerület itéletét s annyival inkább, mert a Clerus eljárásaiban rendszer van, minden lépést eleve kiszámítva tesznek s így félni lehet attól, hogy ez az eset nem marad elszigetelten hasonló esetek több egyházainkban merülhetnek föl s az egyh. kerületnek itélete irány adóul szolgálhat ily esetekben a lelkészi karnak.

Hogy rendszeres támadást intéz ellenünk a Clerus s a törvény védő paizsa alól még akkor is ki akarja szorítani a protestantismust, ha a törvény szavai minden félre magyarázhatást kizárólag világosak, az kitűnik abból is, hogy oly birtokok után, melyek valaha róm. catholicusok tulajdonai voltak s a Canonica visitatió által fölvetettek, még azon esetben is követeli az egyházi és iskolai tartozásokat (papbér etc.) ha azok most már protestánsok birtokában vannak s így a protestánsokat a római egyház érdekében és céljaira meg akarja adóztatni, sőt egyes helyeken a félrevezetett törvényhatóságoknak segítségével (de a mely törvényhatóságok állítólag a Cultusminiszteriumból kibocsátott, törvénybe ütköző intézmény által vezetettek félre) már meg is adóztatta, s ha kellő erélyvel és ismét az ágostai hitvalló testvérekkel együttesen föl nem lépünk, ki vagyunk téve azon lehetőségnek, hogy az államilag soha nem dotált s így összes egyházi és iskolai terheit saját erejéből fedező protestáns egyház tagjai, még pedig mindannyian nem csak az államnak, nem csak

saját egyházunknak, hanem a vesztőkre törő római egyház papságának is adófizetőivé törpittetnek, mert hazánkban aligha van csak egy talpalatnyi föld is, melyről be ne lehetne bizonyítani azt, hogy valaha volt az is róm. cath. ember birtokában, s mint ilyen a Canonica visitatióban fölvetethetett. A tatai ut. egyházmegye által egyik esztergommegyei községből nálam is jelentetett be ily követelés. Én azonnal átírtam Esztergom vármegyének főispáni hivatalához, idéztem átíratomban az 179¹/₁: XXVI-ik t. cz. 6-ik pontja alatt olvasható s idevonatkozó ezen törvényt: „Solutio Stolae aut Lecticalis hactenus per Evangelicos Parochis Catholicis et Ludimagistris aut aliis Ecclesiae Servitoribus, seu in naturalibus, seu in laboribus praestita, in posterum ex integro cesset, et a trimestri publicationis Articularum praesentis Dietae computando, nusquam amplius exigi valeat, nisi Evangelici opera dictorum Parochorum sponte usi fuerint, quo casu pro illis actibus Stolam cum Catholicis aequalem deponeere tenebuntur. Quaeenam antem modo Catholicis Parochis pro amissis hisce redditibus resarcitio praestanda sit? desuper Consilium Locumtenentiale audietur; una vero illis significabitur; nunquam Suam Maiestatem ad id accessuram, ut huius Indemnisationis titulo aut contribuenti Populo, aut aerario Regio Camerali quidpiam oneris aderescat. Occasione autem erectionis aut reparationis Templorum, Parochiarum aut Scholarum nec Catholica Plebs Evangelicis, nec Evangelica Plebs Catholicis manuales aut currules operas dare obligetur, eatenuspue initi Contractus pro cassatis habeantur.“ E törvényre hivatkozással fölkerém Esztergom vármegyének főispáni hivatalát a római egyház által annak előnyére megadóztatni szándékolt helyét hitvalló birtokosoknak a törvény védelme alá helyezésére, az ellenök megindított és táu a közgazgatási tisztviselőknék is segédkezésével folytatott zaklató eljárásnak azonnal beszüntetésére. Átíratomra az alispán válaszolt s e válasz elutasító. Flagrans vallási sérelmet képez, épen ezért fölvettem a tárgysorozatba s annyival inkább, mert az alispán elutasító válaszában a m. kir. Vallás és Közoktatásügyi Miniszteriumnak Párkány község költségvetése tárgyában 1875-ik évi október 2-án 46813 sz. a kelt intézvényének ezen passusára hivatkozik: „ha a Canonica Visitatióban a papi illetmények fizetésére a telkek vannak kötelezve, ugy a telék tulajdonos — legyen az bármely vallásu — a római katholicus papi illetmények fizetésére köteleztetik.“ Hogy felelős minster alkotmányos államban ily törvénybe ütköző intézményt bocsátott ki, azt csak azért hiszem el, mert egy vármegyénk első tisztviselője az intézmény keltének — számának az ügynek — melyben kibocsátatott megnevezésével hivatkozik arra. — Nekünk azonban ezen intézménnyel szemben hallgatnunk nem lehet, nem szabad, ha csak a férgeknél is alább valók nem akarunk lenni, mert életjogánál fogva az is védi magát eltapadója ellen. Épen ez az oka, hogy ebben az ügyben nem írtam fel a Cultusminiszteriumhoz, mert ezen sérelmünk forrása épen ott veszi eredetét s fájón kell éreznünk, hogy bár feledhetetlen B. Eötvös korából volt már a Cultusminiszterium előtt ily ügyben praecedens, nem azt vette sinor mértékül, hanem új utat — még pedig a törvényromjain tört magának. Nem hiszem, nem hihetem, hogy ez az intézvény a miniszteri tanács helyeslésével lett volna kibocsátva.